

УДК 343.31

Я. О. МОРОЗОВА,

кандидат юридичних наук,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7437-1993>

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ПРОТИДІЯ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ»

У результаті аналізу загальноюридичної та спеціальної літератури, нормативно-правових актів національного та міжнародного законодавства й емпіричного матеріалу обґрунтовано, що організована злочинність – це вид протиправної діяльності, яка вчиняється об'єднанням певної кількості осіб з одночасним розподілом між собою ролей та функцій, з метою вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, для функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп. Під оперативно-розшуковою протидією підрозділами кримінальної поліції організованій злочинності загальнокримінальної спрямованості слід розуміти законодавчо визначену цілеспрямовану діяльність конкретних суб'єктів правоохоронної діяльності, направлену на здійснення комплексу заходів з одночасним використанням сил та засобів оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення та попередження тяжких та особливо тяжких злочинів загальнокримінальної спрямованості, що вчинюються організованою злочинністю, а також оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження по вказаній категорії злочинів.

Ключові слова: організована злочинність, організована злочинність загальнокримінальної спрямованості, оперативно-розшукова протидія, підрозділи кримінальної поліції.

Morozova, Ya.O. (2017), "Scientific and practical approaches to the content of the concept of «operative and search counteraction to organized crime of general criminal orientation by criminal police units»" ["Naukovo-praktychni pidkhody do zmistu poniattia «operatyvno-rozshukova protydiia pidrozdilamy kryminalnoi politsii orhanizovanii zlochynnosti zahalnokryminalnoi spriamovanosti»"], Pravo i Bezpeka, No. 2, pp. 76–80.

Постановка проблеми. У теорії юридичної науки, серед іншого оперативно-розшукової діяльності, дотепер існує значна кількість положень, термінів, визначень і понять, стосовно яких точаться дискусії, існують різні точки зору й погляди. Окреслене не зменшує, а навпаки, збільшує значення необхідності подальших наукових досліджень. Разом із тим ми підтримуємо точку зору І. П. Козаченка та В. Л. Регульського про те, що оперативно-розшукова діяльність є тісно пов'язаною й взаємодіє з іншими галузями права, видами державної діяльності та навчальними дисциплінами [1, с. 159]. Однак це не означає, що ці науки вивчають такі ж властивості цих об'єктів пізнання [2, с. 97]. Якщо навіть об'єкти наукового пізнання і збігаються, то кожна галузь правової науки вивчає свої певні відносини та закономірності й робить це у спосіб, обумовлений її предметом та метою. У цьому плані не є винятком і теорія оперативно-розшукової діяльності, яка відповідно до свого предмета вивчає та розробляє ті чи інші ознаки протиправної діяльності [3, с. 9].

Разом із цим вважаємо за доцільне підтримати позицію авторського колективу підручника «Оперативно-розшукова діяльність орга-

нів внутрішніх справ», згідно з якою основні поняття по-різному розуміються як науковцями, так і практичними працівниками, і не тільки в оперативно-розшуковій діяльності. Крім цього, треба враховувати і те, що у теоретико-пізнавальному плані неможливо визначитись зі значенням будь-якого явища без з'ясування конкретних форм його прояву в реальній дійсності [4, с. 180]. Враховуючи це, по-перше, в юридичній науці використовуються різноманітні абстраговані теоретико-пізнавальні конструкції, які допомагають вивченню та розкриттю сутності явища, що досліджується. По-друге, вважаємо доцільним визначити зміст поняття «оперативно-розшукова протидія підрозділами кримінальної поліції організованій злочинності загальнокримінальної спрямованості».

Стан дослідження. Серед вітчизняних науковців у сфері ОРД різні аспекти протидії організованій злочинності досліджували такі вчені, як О. М. Бандурка, С. М. Гусаров, В. Д. Гвоздецький, О. Г. Кальман, М. В. Корнієнко, О. М. Литвинов, Є. К. Марчук, В. Т. Нор, Р. Л. Степанюк, В. Б. Харченко, О. Ю. Шостко та інші науковці. Сучасна теорія оперативно-розшукової діяльності налічує чимало цікавих і ґрунтовних праць, присвячених окресленій

тематиці, авторами яких є Л. Ф. Гула, В. І. Васи́нчук, О. Ф. Долженков, А. М. Кислий, О. І. Козаченко, В. В. Лисенко, Д. Й. Никифорчук, В. Д. Пчолкін, М. В. Сташак, В. В. Шендрик, О. М. Юрченко, О. О. Юхно та ін. Проте, незважаючи на значний науковий внесок зазначених учених у розроблення вказаної тематики, на жаль, доводиться констатувати, що сьогодні існує низка невіршених проблемних аспектів, зокрема, враховуючи останні законодавчі зміни, не повністю дослідженим залишається зміст дефініції поняття «оперативно-розшукова протидія підрозділами кримінальної поліції організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості».

Метою статті є визначення авторського змісту поняття «оперативно-розшукова протидія підрозділами кримінальної поліції організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості».

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що, аналізуючи сучасну юридичну наукову літературу, а також окремі положення законодавчих актів, можна дійти висновку, що сьогодні існує велика кількість різнопланових і навіть інколи таких, що суперечать одні одному, тлумачень дефініції поняття «оперативно-розшукова протидія організованої злочинності» та похідних від нього понять, серед яких і поняття «оперативно-розшукова протидія підрозділами кримінальної поліції організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості». Враховуючи вказане, вважаємо доцільним навести та проаналізувати існуючі думки вчених і положення нормативних актів щодо окресленого поняття.

Не відходячи від загальноприйнятих у науково-пізнавальному світі традицій, перш за все з'ясуємо етимологічне значення слів «протидія» та «організована злочинність».

Так, відповідно до Словника української мови слово *протидія* означає дію, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [5].

У свою чергу слово *організована* є похідним від слова «організувати», яке тлумачиться як:

- 1) створювати, засновувати що-небудь, залучаючи до цього інших, спираючись на них;
- 2) здійснювати певні заходи громадського значення, розробляючи їх підготовку та проведення;
- 3) забезпечувати, влаштовувати що-небудь, вишукуючи для цього необхідні можливості;
- 4) роздобувати, діставати або готувати що-небудь для когось;
- 5) згуртовувати, об'єднувати кого-небудь із певною метою;

б) зосереджувати, мобілізувати, спрямовувати когось на що-небудь [6].

Водночас семантика слова *злочинність* означає:

- 1) властивість за значенням прикметника *злочинний*;
- 2) стан приналежності кого-небудь або чо-го-небудь до злочинців або злочину;
- 3) злочинці як частина суспільства;
- 4) чисельна характеристика суспільства, кількість скоєних злочинів у перерахунку на певну кількість населення [7].

На жаль, сучасні тлумачні словники не містять визначення змісту словосполучення «загальнокримінальна спрямованість». У результаті аналізу положень чинного кримінального кодексу України та деяких інших нормативно-правових актів вважаємо доцільним погодитись із думкою, узвичаєною в теорії кримінології та кримінального права стосовно того, що злочинність загальнокримінальної спрямованості – це сукупність дій, відповідальність за вчинення яких передбачена Особливою частиною Кримінального кодексу України та які не потребують спеціального суб'єкта, специфічних суспільних відносин, які порушуються, та інших характеризуючих ознак [8, с. 31].

Аналіз загальноюридичної та спеціальної літератури свідчить про те, що дотепер визначення поняттю «оперативно-розшукова протидія підрозділами кримінальної поліції організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості» не надавалось. Водночас існує значна кількість думок учених щодо змісту дефініції «організована злочинність» або близьких за значенням до неї, серед яких «транснаціональна злочинність», «міжнародна злочинність» тощо.

Відзначимо, що вперше спробу сформулювати поняття організованої злочинності здійснили американські вчені. У 1971 році відомий публіцист Уолтер Ліппман зазначав, що, на відміну від звичайної злочинності, що має повністю грабіжницький характер, організована злочинність пов'язана з наданням бажаним певних послуг або товарів [9].

Американський кримінолог Альфред Ландсміт визначив організовану злочинність як особливу форму співробітництва кількох осіб або угруповань з метою забезпечення успішної їх діяльності. Луїз Шеллі говорив про організовану злочинність як про таку, що цементується фінансовими інтересами. Насильство тут застосовується лише для захисту економічних інтересів злочинного угруповання. Більшість організованих злочинців отримує переважаючу частку прибутку на нелегальних ринках [9].

У свою чергу, І. М. Даньшин, В. В. Голіна та М. Ю. Валуйська в підручнику «Кримінологія: Загальна та Особлива частини» пропонують таке кримінологічне визначення поняття організованої злочинності. Організована злочинність – це згуртування кримінального середовища в масштабі певного регіону, окремої галузі господарства (її виробничих об'єднань) або в певних сферах управління шляхом утворення стійких, згуртованих, ієрархічно побудованих злочинних угруповань (спільнот), зорієнтованих на тривалу злочинну діяльність із метою здобування постійних значних доходів, часто із замаскованим використанням офіційних економічних та організаційних структур, а також корумпованих елементів державного апарату [10, с. 127].

Водночас Н. С. Міняйло визначає, що транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу зброї – це форма зрощування вітчизняної економічної злочинності з міжнародною, яку становлять незаконні обладнання з вогнепальною зброєю для задоволення потреб тих чи інших політичних режимів чи фінансових груп мілітаристського спрямування [11].

Принагідно зауважити, що існують і законодавчі визначення поняття «організована злочинність». Так, у законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» закріплено, що під організованою злочинністю розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [12].

Разом із цим Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності дає їй таке визначення: організована злочинність – це групова діяльність трьох або більше осіб, яка характеризується ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, які дають змогу їх ватажкам витягати прибуток або контролювати території і ринки, внутрішні та зовнішні, за допомогою насильства, залякування або корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення у легальну економіку, зокрема шляхом:

а) незаконного обігу наркотичних або психотропних речовин і «відмивання» грошей, як вони визначені у Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року;

б) торгівлі людьми, як вона визначена у Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми та з експлуатацією проституції третіми особами 1949 року;

с) підробки грошових знаків, як вона визначена у Міжнародній конвенції по боротьбі з підробкою грошових знаків 1929 року;

д) незаконної торгівлі предметами культури або їх крадіжок, як вони визначені у Конвенції ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного ввозу, вивозу та передачі права власності на культурні цінності 1970 року, Конвенції Міжнародного інституту уніфікації приватного права про повернення викрадених або ж незаконно вивезених предметів культури 1995 року;

е) викрадення ядерного матеріалу, неправильного поводження з ним або погрози неправильного поводження з ним з метою завдання шкоди населенню, як вони визначені у Конвенції з фізичного захисту ядерного матеріалу 1980 року;

ф) терористичних актів;

г) незаконної торгівлі зброєю або вибуховими речовинами, або вибуховими пристроями або їх викрадення;

к) незаконної торгівлі автотранспортними засобами або їх викрадення;

і) підкупу посадових осіб державних органів [13].

Водночас слід зауважити, що вітчизняне законодавство, зокрема Кримінальний кодекс України, безпосередньо не дає визначення дефініції «організована злочинність», однак окреслює обов'язкові ознаки злочинів, властиві організованій злочинності. Так, у ч. 3 ст. 28 КК України закріплено, що злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. У ч. 4 ст. 28 КК України закріплено, що злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп [14]. Аналізуючи вказане, можна дійти висновку, що організованій злочинності властиві такі ознаки:

- стійкі зв'язки;
- ієрархічність;
- системність;
- попередня змова;
- об'єднання декількох осіб;
- вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів.

Висновки. Отже, аналізуючи емпіричний матеріал, наукову літературу й національне та міжнародне законодавство, можна резюмувати, що організована злочинність – це вид протиправної діяльності, яка вчиняється об'єднанням певної кількості осіб з одночасним розподілом між собою ролей і функцій, з метою вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, для функціонування як самої злочинної організації, так

і інших злочинних груп. Ураховуючи це можемо провести паралелі та підсумувати, що під оперативно-розшуковою протидією підрозділами кримінальної поліції організованій злочинності загальнокримінальної спрямованості слід розуміти законодавчо визначену цілеспрямовану діяльність конкретних суб'єктів правоохоронної діяльності, направлену на здійснення комплексу заходів з одночасним використанням сил та засобів оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення та попередження тяжких та особливо тяжких злочинів загальнокримінальної спрямованості, що вчинюються організованою злочинністю, а також оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження по вказаній категорії злочинів.

Список бібліографічних посилань

1. Козаченко І. П., Регульський В. Л. Правові, морально-етичні та організаційні основи оперативно-розшукової діяльності: монографія. Львів: Львів. ін-т внутр. справ при Нац. акад. внутр. справ України, 1999. 219 с.
2. Танасевич В. Г., Образцов В. А. О криминалистической характеристике преступлений. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1976. Вып. 25. С. 97–103.
3. Плетньов О. В. Службово-бойова діяльність Служби безпеки України при проведенні антитерористичних заходів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 21.07.05. Одеса, 2013. 18 с.
4. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник / Е. О. Дідоренко, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.; за ред. Л. В. Бородича. Луганськ: РВВ ЛІВС, 1999. Т. 1. 390 с.
5. Словник української мови: у 11 т. Т. 8 / Ін-т мовознавства АН УРСР. Київ: Наук. думка, 1977. С. 317.
6. організувати // Вікісловник: віл. слов. URL: <https://uk.wiktionary.org/wiki/організувати> (дата звернення: 20.05.2017).
7. преступность // Викисловарь: многоязыч. открытый слов. URL: <https://ru.wiktionary.org/wiki/преступность> (дата звернення: 20.05.2017).
8. Кримінальне право України / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид. Харків: Право, 2010. 608 с.
9. Поняття і кримінологічна характеристика організованої злочинності. URL: http://studopedia.su/4_17306_ponyattya-i-kriminologichna-harakteristika-organizovanoi-zlochinnosti.html (дата звернення: 20.05.2017).
10. Кримінологія. Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і допов. Харків: Право, 2009. 288 с.
11. Міняйло Н. Є. Транснаціональна злочинна діяльність у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї: кримінально-правове та кримінологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2012. 20 с. URL: <https://mydisser.com/en/catalog/view/9130.html> (дата звернення: 20.05.2017).
12. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: закон України від 30.06.1993 № 3341-ХІІ // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12> (дата звернення: 20.05.2017).
13. Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності: від 21.07.1997 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_786 (дата звернення: 20.05.2017).
14. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 20.05.2017).

Надійшла до редколегії 13.06.2017

МОРОЗОВА Я. А. НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К СОДЕРЖАНИЮ ПОНЯТИЯ «ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ КРИМИНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОСТИ ОБЩЕУГОЛОВНОЙ НАПРАВЛЕННОСТИ»

В результате анализа общеправовой и специальной литературы, нормативно-правовых актов национального и международного законодательства и эмпирического материала обосновано, что организованная преступность – это вид противоправной деятельности, которая совершается объединением определённого количества лиц с одновременным распределением

между собой ролей и функций, с целью совершения тяжких и особо тяжких преступлений, для функционирования как самой преступной организации, так и других преступных групп. Под оперативно-розыскным противодействием подразделениями криминальной полиции организованной преступности общеправовой направленности следует понимать законодательно определённую целенаправленную деятельность конкретных субъектов правоохранительной деятельности, направленную на осуществление комплекса мероприятий с одновременным использованием сил и средств оперативно-розыскной деятельности с целью выявления и предупреждения тяжких и особо тяжких преступлений общеправовой направленности, совершаемых организованной преступностью, а также оперативно-розыскного обеспечения уголовного производства по указанной категории преступлений.

Ключевые слова: *организованная преступность, организованная преступность общеправовой направленности, оперативно-розыскное противодействие, подразделения криминальной полиции.*

MOROZOVA YA. O. SCIENTIFIC AND PRACTICAL APPROACHES TO THE CONTENT OF THE CONCEPT OF “OPERATIVE AND SEARCH COUNTERACTION TO ORGANIZED CRIME OF GENERAL CRIMINAL ORIENTATION BY CRIMINAL POLICE UNITS”

In order to determine the content of the concept of “operative and search counteraction to organized crime of general criminal orientation by criminal police units” the author has analyzed general legal and special literature, and as a conclusion has stated that until now there was no definition of the concept of “operative and search counteraction to organized crime of general criminal orientation by criminal police units”. At the same time, there is a significant number of scholars’ opinions about the content of the definition of “organized crime” or similar ones, including “transnational crime”, “international crime”, etc.

As a result of the analysis of the empirical material, it has been stated that organized crime has the following characteristics: stable relations, hierarchy, systemicity, preliminary conspiracy, the unification of several persons, the commission of grave or especially grave crimes. As a conclusion, the author has substantiated that organized crime is a kind of illegal activity committed by the association of a certain number of persons with the simultaneous division of roles and functions between them in order to commit serious and especially grave crimes for the functioning of both the criminal organization and other criminal groups. Considering all this, it has been determined that under the operative and search counteraction to organized crime of general criminal orientation by criminal police units we should understand as the legally defined targeted activity of specific law enforcement subjects aimed at implementing a complex of measures with the simultaneous use of forces and means of operative and search activities in order to detect and prevent serious and especially grave crimes of general criminal orientation committed by organized crime and operative and search provision of criminal proceedings under a specified category of crimes.

Keywords: *organized crime, organized criminal of general criminal orientation, operative and search counteraction, criminal police units.*
